

עלמא דפירודא

השתאות והתמודדות לאור הספק
גדעון ליבלר

פתיחה

צללנו לתוך סוגיית שניים או חזין בטלית מתוך חיפוש אחר מענה לשאלתנו: 'מהותפקידו של בית הדין במצבי ספק?'. ראינו שישנן תפיסות ושיטות מגוונות שמשנתות במקרים שונים. לצערי – או שלא לצערי – לא הצלחתי להגיע לתשובה לשאלה זו, אך כן זכיתי להפליג לתוך ים הספיקות על ארבת הוודאות הזעירה שלי. היו רגעים בהם השלכתי עוגן למצולות על מנת שלא לאבד שליטה, ולחלופין היו הזדמנויות בהן יכולתי לוותר על הארבא לגמרי ולקפוץ ראש לתוך מי הספק – לצלול במים שאין להם סוף.

משום שאני לא רוצה להכתיב את חווית הקריאה יותר מדי, אני מזמין אתכם לטיול קליל במחשבותיי. ניפגש בעבר השני.

יחלוקו. בשבועה.

מסכת בבא מציעא פותחת במשנת שניים או חזין בטלית, הקובעת שהדין הוא שחולקים בשבועה. ראינו שישנן שתי שיטות בגמרא לסיבת השבועה, וכן שתי שיטות מרכזיות בראשונים ביחס לחלוקה. נתחיל עם השבועה: שני אנשים עומדים מול בית הדין אחוזים בטלית, אין עדים או ראיות מעבר לטענותיהם. ספק גמור. לפי הסתמא של הגמרא,¹ השבועה

---

¹ תלמוד בבלי בבא מציעא, ב ע"א – ב ע"ב. הטעם שרב פפא נותן לכך שיש צורך לשתי הטענות המופיעות במשנה 'אני מצאתיה' ו'כולה שלי' הוא משום שבכל אחת מהן היה אפשר לחשוב שהשבועה מגיעה דווקא ביחס למקרה הספציפי של מציאה / מקח וממכר. משום דמורי ואמר יש סברה לומר שהמוצא מרשה לעצמו לשקר כי חברו לא נחסר, ומנגד

היא ניסיון לברר עוד קצת את הטענות של בעלי הדין. כלומר זה נכון שיש פה ספק גמור ונאמר יחלוקו, אך בית הדין מנצל את כל הכלים שברשותו על מנת להתיר את הספק – השאיפה היא להגיע לאמת ולצדק. השיטה השנייה היא שיטת רבי יוחנן² שאומר שהשבועה לא קשורה כלל לדין הנוכחי, אלא תפקידה למנוע מקרים עתידיים של תקיפת טליתות. לפי שיטה זו, בית הדין אכן שמח בתוצאה של 'יחלוקו' ואינו רואה צורך להמשיך את חקירת המקרה – די לו ביצירת סדר חברתי.

הבנה זו שיש שני טעמים שונים במהות ביחס לצורך בשבועה מהווה פתיחה לשאלה שדנים בה הראשונים: הטעם ל'יחלוקו'. בש"ס ניתן למצוא מקרים בהם הדין הוא להניח את החפץ במקום ניטרלי "עד שיבוא אליהו"³, וכן מקרים בהם הדין הוא "כל דאלים גבר"⁴, או בשפה בת ימינו: מי שתופס תופס. הגמרא בעצמה משווה את המקרה שלנו למקרה של "יהא מונח" והראשונים מעלים את ההשוואה למקרה של "כל דאלים גבר". נעיין בשתי שיטות מרכזיות בראשונים ביחס להשוואות הללו: שיטת תוס'רא"ש ור"ת,⁵ ושיטת רש"י ריב"א וריב"ם.⁶ ר"ת אומר שבמצב

יש סברה לומר שהקונה מרשה לעצמו לשקר משום שחברו יכול לקנות טלית אחרת. לכן צריכא, כלומר המשנה כתבה את שני המקרים על מנת לומר שלעולם יש עניין להמשיך את בירור הסברות. אמנם ניתן לומר שהקמ"ל של הצריכא הוא שבעצם השבועה באה מסיבה שונה לחלוטין [כר' יוחנן] אך זה לא משמע מפשט הגמ'. בכל מקרה, ההו"א של הסתמא היא שמטרת השבועה היא לברר האם הטענות של בעלי הדין הן אמיתיות או שהם מרשים לעצמם לשקר מסיבה כלשהי.

² **גמרא** בבא מציעא ג ע"א. דאמר רבי יוחנן: שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי הוא.

³ **גמרא** בבא מציעא ג ע"א. הגמרא מביאה את מחלוקת ר' יוסי וחכמים ביחס לשניים שהפקידו כסף אצל אדם שלישי, אחד הפקיד מנה והשני מאתיים וכל אחד טוען שהמאתיים שלו. חכמים אומרים שכל אחד נוטל מנה והשלישי נשאר מונח, ור' יוסי קובע שהכל יהיה מונח. הגמ' מניחה שר' יוסי וחכמים אינם מסכימים עם דין משנתנו משום שלכאורה היה להם לומר יחלוקו על המנה השלישי.

⁴ **גמרא** בבא בתרא לד ע"ב: זָה אֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי נִזְהָ אֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי אָמַר רַב נַחֲמָן פֶּל דְּאֵלִים גְּבַר.

⁵ **תוספות** על בבא בתרא לד ע"ב ד"ה ההוא ארבא: "... מפרש ר"ת דאוחזין שאני דכיון ששניהם מוחזקים אין לנו להניח שיגזול האחד לחבירו דחשיב כאילו אנו יודעין שיש לשניהן חלק בה שכל דבר יש להעמיד בחזקת מי שהוא בידו."

של ספק גמור בבית הדין, הכוח המכריע המשמעותי ביותר הוא המציאות. לכן, כאשר החפץ נמצא בידי של אדם אחד – הוא נחשב הבעלים שלו עד שמוכח אחרת. אך כאשר הוא בידי שני האנשים בשווה, כל אחד נחשב הבעלים על החצי שלו עד שהאחר יביא ראיה, עד כדי כך שגם אם הטענות שלהם סותרות ביסודן ובוודאות יש כאן רמאי – הדין הוא יחלוקו.⁷ במקרה שהחפץ הוא בידי גורם ניטרלי אז עליו להישאר שם, ואם הוא מופקר המציאות תעשה את שלה ומי שיתפוס את החפץ יגלה לנו למפרע שהוא הבעלים שלו. נסכם את שיטת ר"ת במשפט אחד: כאשר יש ספק, המציאות היא הכוח המכריע. לעומתו ריב"א מסביר את הפסיקות של בית הדין בצורה שונה לחלוטין; לפיו מה שקובע אינו האחיזה והמציאות, אלא הטענות של בעלי הדין הן הכוח המכריע. כלומר, כאשר ייתכן מצב בו שני בעלי הדין דוברים אמת ויתכן מצב שבו החפץ שייך לשניהם – על בית הדין לפסוק 'יחלוקו', בין אם החפץ בידי שניהם ובין אם הוא מופקר.⁸ אך במקרה של 'ודאי רמאי', שלא ייתכן לומר שאכן החפץ שייך לשניהם באופן שווה – גם לא סיכוי קלוש ביותר – הדין הוא 'יהא מונח' במקרה של אחיזה או 'כל דאלים גבר' כאשר אין

---

⁷ **תוספות** על בבא מציעא ב ע"א ד"ה יחלוקו: "...וי"ל דאוחזין שאני דחשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא."

⁶ **רש"י** על בבא מציעא ב ע"א ד"ה מקח וממכר: "...אבל זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה לא יחלוקו דודאי חד מינייהו רמאי הוא ותהא מונחת עד שיבא אליהו."

בחידושי הרמב"ן [בבא בתרא לד ע"א] הוא מסביר את שיטת ר"ח, שהיא כשיטת ריב"א: "כל מידי דמנצו עליה בתרי אי תפסי לה תרוייהו ואפשר דליכא בהו רמאי חולקין בשבועה... ואי ודאי איכא רמאי כגון זה אומר 'אני ארגתיה' וזה אומר 'אני ארגתיה' ותפסי לה נמי תרוייהו יהא מונח עד שיבא אליהו."

⁷ **תוספות** רא"ש על בבא מציעא ג ע"א ד"ה אי נמי: "...הכא אפילו איכא ודאי רמאי כגון שזה אומר אני מצאתיה היום וזה אומר אני מצאתיה אתמול מודה דיחלוקו ולא אמרינן יהא מונח עד שיבא אליהו..."

⁸ **תוספות** על בבא בתרא לד ע"ב: "ולריב"א נראה... הכי נמי בארבא כיון דאיכא רמאי לא יחלוקו אלא הוי דינא כל דאלים גבר."

חידושי החתם סופר על בבא בתרא לד ע"ב: ד"ה ההיא ארבא "הריב"א ס"ל היכי דליכא רמאי ואין שניהם אוחזין: יחלוקו."

אחיזה. אם נסכם את שיטת ריב"א: כאשר יש ספק – הטענות הן הכוח המכריע.

נראה שניתן לחבר בין המחלוקת ביחס לאחיזה למחלוקת ביחס לשבועה: לפי שיטת ר"ת, הטעם לחלוקה הוא משום שהמציאות הכריעה 'יחלוקו' מעצם זה ששניים או חזים בטלית. לפיכך בית הדין כביכול לא מקשיב לטענות של השניים. סברה זו תואמת את שיטת רבי יוחנן שאומרת שהטעם לשבועה אינו המשך לבירור הטענות אלא מניעת מקרים נוספים בעתיד. לפי ריב"א לעומת זאת, הטעם לחלוקה השוויונית הוא משום שהטענות מאפשרות קביעה של 'יחלוקו', באמת ייתכן ש'תרוויחו' אגבהוה בהדי הדדי'. כאשר הטעם לחלוקה הוא הסיכוי שזה אכן מדובר בדין אמת, הגיוני לחייב שבועה על מנת לברר עד הסוף את הטענות של בעלי הדין.

שמועה וראייה

ברצוני להיכנס כעת ל'ראש' של בית הדין העומד מול שני היהודים שאוחזים חזק בטלית, שכל אחד מהם טוען 'כולה שלי' ו'אני מצאתיה'. ספק גמור, אין ראיות ואין עדים, רק דבריו של פלוני כנגד דברי אלמוני. לפי מה שעלה מהעיסוק בשיטות הראשונים, אנסה להציע את ההדרכה שר"ת וריב"א היו נותנים לבית הדין מאחורי הקלעים.⁹

נראה שר"ת היה אומר לבית הדין לאטום אוזניים, להתעלם לחלוטין מהמילים היוצאות מהפה של בעלי הדין. אין בכך הקטנת ראש, אלא נראה שיש כאן תפיסה עמוקה ביותר ביחס למציאות הגלויה; בשפה המשפטית נומר שהאחיזה מייצרת בעלות, כך שהקביעה יחלוקו היא אמיתית לחלוטין – באמת כל אחד מן האוחזים הוא הבעלים של חצי מהטלית. בשפה יותר מיסטית ניתן לומר שישנה אמת אלוקית במציאות

⁹ חשוב לי לציין שמרגע זה והלאה אני עוזב באופן יחסי את השיח הלמדני, ונכנס יותר למרחבים קיומיים. העיסוק המרכזי מעתה והלאה במאמר זה יהיה בתחושות ומחשבות שעלו מתוך העיון בסוגיית שניים או חזין.

הגלויה. במצבים מסוימים בית הדין יוכל לפסוק בכוח הראייה בלבד, משום שהתפיסה והאחיזה הפיזית היא ביטוי של אמת. העולם הוא גילוי של אלוקות וממילא המציאות הממשית אינה מקרית לחלוטין, כך שהמוחזקות מעידה על אמיתותה של החלוקה.

ריב"א לעומת זאת יאמר לבית הדין לסגור את העיניים ורק להקשיב לבעלי הדין. בשפה משפטית אפשר לנסח שמטרת הדין היא לגלות את האמת האובייקטיבית, וממילא טענותיהם ונאמנותם של בעלי הדין יקבעו את הדין ללא קשר לאחיזה ותפיסה שהם מקריים בלבד. בשפה מיסטית רוחנית נציע שעל בית הדין להיות קשוב לאמת הפנימית שלהם ושל בעלי הדין, ולא לתת לנסיבות חיצוניות להפריע להם לשמוע את הטענות של השניים בצורה טהורה. כל עוד בית הדין יכול לשמוע את הטענות, להאמין לתוכן שלהן עד הסוף ולאפשר חלוקה שווה שלא תהווה שקר ודאי – אזי זה הדבר האמיתי ביותר שניתן לעשות.

פסיקה מציאותית

העיקרון שמנחה את שיטת ר"ת הוא שבמצב של ספק עלינו לראות את המציאות הנוכחית בתור הגורם המכריע. שיטה זו מתבטאת בפסיקה שגם במקרה של 'אני ארגתיה'¹⁰ – שיש כאן בוודאות רמאי – עדיין הדין יהיה 'יחלוקו'. אין כאן קביעה שרירותית שמתעלמת מן המציאות, אלא אמירה מהותית ועמוקה שמאמינה ביש. הכוח של בית הדין בסיטואציה הזו הוא לומר לספק 'די'. יש גבול לאינסוף של חוסר הוודאות. בית דין קובע את הגבולות באופן מאוד חד וברור – הוא מפסיק את הספק.

בעל הראייה מאמין בעולם, בתהליכים שהוא עובר, במה שמתגלה בתוכו. הדרך שלו להיחלץ מן הספק היא בעזרת האמונה הפשוטה שמה שישנו הוא ודאי. דוגמה לתנועה נפשית זו היא כאשר אנו מביטים בחתן וכלה

---

¹⁰ הגמרא בעצמה לא דנה במקרה בו שני בעלי הדין טוענים כל אחד 'אני ארגתיה', כלומר אני ארגתי את הטלית הזו בעצמי. הראשונים מבטאים את שיטתם ביחס לרמאות בעזרת דוגמה זו משום שלא יתכן ששני בעלי הדין דוברים אמת.

תחת חופתם; האמנם בת קול אמרה שכלה זו תינשא לחתן זה? האם באמת הנשמות של שני האנשים הזרים הללו הן אכן הנשמות שהשתוקקו להתאחד? המאמין הרואה עונה שכן, בוודאות, לא כי הוא יודע מה היה אלא משום שהוא רואה את ה'יש'. בעל העין המאמינה רואה את האלוקי דרך התופעות והמקרים של המציאות. המקרה כבר אינו מקרי, הוא נעשה למחויב מתוך אמונה ביש.

בעזרת עין האמונה ניתן להביט בתהליכים רבים שקרו בעולם. התפיסה של הראי"ה קוק ביחס לציונות היא דוגמה נפלאה בעיניי לעין מאמינה – בניסוח גס, השלכת הדעות הקדומות ביחס לגאולה ניסית וראיית האלוקי שבתוך ההווה עצמה. נדמה שניתן לממש את הראייה הזו על תנועות רבות ומגוונות שקורות בעולם. בעל הראייה לא יירתע מן השינוי מתוך שמרנות ודבקות במוכר ובישן, אלא הוא יראה את החידוש כפלא הנושא אמת אלוקית.

יחס זה כלפי העולם מעניק משקל רב לאמת שביש. עולות בי כמה וכמה דמויות שונות ומגוונות שמייצגות תפיסה זו. סגנון אחד של בעל הראייה, החסידי ביסודו, מתייחס למציאות כאל לבוש של האין סוף. המציאות יונקת את האישור לאמת שלה מעצם היותה אלוקית. סגנון אחר, שמהדהד את דברי הראי"ה, רואה את העולם ואת ההיסטוריה כולה כגילוי ישיר של רצון הקב"ה. אחרון הוא האקזיסטנציאליסט, כהגדרת סארטר: הקיום קודם למהות. הוא אינו מחפש את האמת בחכמה הנבדלת או בשכלים העליונים, אלא האמונה הפשוטה והעמוקה ביותר שלו היא בעצם היותו קיים, ממילא אין צורך לחפש 'תשובות' מעבר למה שישנו. נקודת הראשית של הוודאות של האקזיסטנציאליסט היא קיומו. עיקרון העל של הדמויות הללו בעיניי היא האמונה שלהם בעולם הזה. כל תופעה, תנועה, אישיות ומחשבה מקבלות מעמד וערך אלוקי או קיומי מעצם היותם.

כאשר אני ניגש לחיי מתוך עמדת בעל הראייה, אני חש שלווה וביטחון. העולם מלא בספיקות, רצף אין סופי של אפשרויות והזדמנויות. על כל החלטה שהתקבלה אפשר לתהות, בסופו של כל עניין ניתן להרהר: 'ומה

אם היה אחרת? מתוך אמונה עמוקה במציאות, מתוך התפיסה שהיא אכן מייצרת את האמת – האחיזה היא שמייצרת את הבעלות על הטלית – ניתן לאחוז בחיים.

פסיקה יוצרת

על פניו בי"ד הרואה נתפס כיותר שרירותי, הוא רואה אחיזה וקובע 'יחלוקו'. אך מצד שני בי"ד השומע יכול להיות אלים יותר מבי"ד הרואה. בית הדין הרואה הרי לעולם לא יוציא חפץ מידי המוחזק, הוא מאמין ביש והוא אינו נלחם בו. בית הדין השומע לעומת זאת עלול להחיל את התפיסה שלו של צדק על בעלי הדין בכוח. המקרה שממחיש את החילוק הזה הוא של שניים שטוענים 'אני ארגתיה': במקרה כזה בי"ד הרואה יפסוק 'יחלוקו' כי הוא יאמץ את המציאות הגלויה כאמת, אך בית הדין השומע יוציא בכוח את הטלית ויאמר 'יהא מונח'.

שיטת השמיעה של ריב"א מכריעה את הספק דרך מתן משקל מוחלט לטענות של בעלי הדין, תוך התעלמות מן המציאות הפיזית. מבעל השמיעה אני למד שניתן להכריע ספק מתוך עוצמת הוודאות בערכים, בטענה כלשהי ביחס לאמת וצדק. אדם המתפלל ולא נענה, מנסה להתקבל למשרה כלשהי ללא הצלחה, או נפגש בסתירה בין ההלכה להיגיון – עלול ליפול לספיקות והרהורים. במצב שכזה בעל האוזן המאמינה יודע לדלג מעל מסכי המציאות ולדבוק בתפיסת עולמו: ה' שומע תפילה, הכל לטובה, משה אמת ותורתו אמת וכו'. במובן מסוים יש כאן הכרעה אלימה, קביעה חד משמעית שאין ספק – כי הספק הוא בעולם הפירוד, ואנו קשובים לעולם האיחוד.

תפיסת השמיעה אינה מתגלמת רק ביחס לספיקות פנימיים, אלא גם באופן פרקטי ניתן כך להחיל תפיסה של צדק בניגוד למציאות. לדוגמה אפשר לראות איך התנועה הסוציאליסטית לא קיבלה את המציאות הנוכחית כבעלת משמעות אלא טענה 'עולם ישן עד היסוד נחריבה'. היא דרשה להתעלם מן המוחזקות הנוכחית ולפסוק חלוקת צדק. כל תפיסה מהפכנית של 'תיקון עולם' כוללת בתוכה את היסוד השומע שבוחר לא

לראות את מצב התפיסה של בעלי הדין. לא לראות את הערך של הזכות לקניין, ובכך לשלול מכל אדם את רכושו.

כמו אצל בעלי הראייה, ישנו גם מגוון של בעלי שמיעה. אחד הוא היהודי השמרן שאינו נותן למקרים של החיים לערער את אמונתו התמימה, הוא עומד איתן כנגד השינויים שחלים על עולמו כל עוד הוא שומע שקר בטענות שלהם. השני הוא האידאליסט, הרואה את הרעיונות ואת המחשבות בתור הכוח המכריע ביותר. ומטרתו להגשים את האידאל העליון. הוא מתמסר אליו גם – ואולי דווקא – במקומות בהם האידאל סותר את המציאות. במובן מסוים הוא גם האדם המשיחי שחולם על תיקון עולם וגאולה שלימה, שעוצם את עיניו בציפייה לישועה. הוא אינו מקבל את המציאות כמות שהיא אלא מבקש לפסוק לה משפט צדק ואמת.

אלו דמויות שונות לחלוטין, השמרן הדתי והמהפכן האידאליסט. השמרן אוהז בעבר מתוך אמונה שהוא קרוב לאמת, והמהפכן נאחז בעתיד שבו טמונה האמת, אך ביסודם יש דמיון עמוק: שניהם לא מקבלים את ההווה. העולם הנוכחי אינו עולם האמת. ישנה אמת עליונה, קדושה נבדלת, או אלוקות שאחדותה מופיעה רק בעולם הבא – וממילא אין משמעות לאחיזה, היא הבל. העולם הזה הוא עולם של ספק – עלמא דשיקרא. הדיבור, הטענה, האמת והאמינות, הם היסודות שעליהם נשאף לבנות את העולם.

בנימה אישית אני חש שהתפיסה הזו מעניקה סוג שונה של שקט ושלווה. בעל השמיעה דומה למגדלור הניצב איתן אל מול גלי הסערה. העולם אינו משפיע על האחיזה שלו בעקרונותיו ותקוותיו. השקט שלו הוא תוצאה של נאמנותו העמוקה לטענותיו שלו ושל רבותיו, והמציאות הממשית אינה בעלת כוח ערעור ביחס לאמת זו.

הרמוניה או תוהו

אנו חיים בעלמא דפירודא. מעצם היות העולם בלתי שלם, מוגבל וחסר – הוא מלא בספק. כל זמן וכל חפץ אינו מחויב המציאות אלא אפשרי. על כל קביעה חד משמעית, על כל הכרעה מדעית, ועל כל אמונה פנימית ניתן לשאול 'האמנם'? לכל שבריר של ודאות ואמת יש איפכא מסתברא. לכל פיסת אור וקודש בעולמינו הדל יש סטרא אחרא.

מפחיד להישאר במרחב שכזה, שאין בו קרקע בטוחה ושמיים בהירים. נפשי מבקשת ענף של עץ־זית למנוחה בתוך עולם של תהפוכות. אימצתי לי תמונת עולם שנתנה לי ודאות ושלווה. תפיסת העולם שדיברה אל נפשי טענה שסיפורו של העולם הוא סיפורה של התשובה. השבת עולם הפירוד לעולם האיחוד. החלק שלי בסיפור הזה ממילא הוא לייחד ייחודים, לפסוק ספקות, לקחת עולם מלא היסוס והרהור ולצייר ממנו תמונה הרמונית ושלימה.

בבואי בשערי בית המדרש גיליתי מחלוקות רבות וסתירות בלתי ניתנות לגישור. מצאתי פירוד היכן שחיפשתי את קול ה' הזך והטהור שיאיר לי את הדרך בעולם של תוהו. נפתח לי פתח לעולם של הרמוניה מושלמת, שבו ניתן להכריע כל מצב ושאלה – סתירות נעשו בחינות, מחלוקות נעשו צדדים משלימים, על כל ספק היה ניתן לקבוע בחדווה – יחלוקו. פעם לבשתי את משקפי ר"ת, קבעתי את האמת על פי תהליכים היסטוריים ועובדות בשטח, ופעם לבשתי את האוזניות של ריב"א, הכרעתי את האמת על פי האידיאל הגדול בלי להתבלבל ממראות כזב.

אידיאליזציה של החיים בהחלט יכולה להוות עוגן בלב ים, קרקע שלווה ובטוחה – אך התנועה הזו יכולה לעורר אלימות מחשבתית הנובעת מהצורך הקיומי בהתרת הספק. עולם שלם של סימני קריאה משתדל להימנע מן השאלות, ק"ו מן השאלות הקשות. השיטות של ר"ת וריב"א לא מסתכמות בקביעת 'יחלוקו', וכאן בעיני טמונה הגבורה של בית הדין. במצב שאין אחיזה, ר"ת לא פוטר את הספק בכוח אלא נותן לו מקום. כאשר ריב"א שומע רמאות בטענות של בעלי הדין, הוא אינו מתעלם ממנה, אלא היא מונעת ממנו להכריע את הדין. כאשר בית הדין אומר 'כל

דאלים גבר' הוא לא מתכחש למורכבות, הוא לא קופץ להכרעות של ודאות ואמת, אלא מודה במוגבלות שלו עצמו.

על פניו בית הדין מראה חולשה כאשר הוא לא מכריע את הדין בצורה חד משמעית, כך הוא מעביר את הכוח לבעלי הדין והוא נותן להם לפטור את הבעיה בכוחות עצמם. אך לאחר מחשבה רצינית יותר נראה שבית הדין פועל מתוך ענווה שיש בה עוצמה רבה. לפי בעלי הראייה, כאשר הטלית אינה בידיהם בית הדין מוותר על הכוח שלו לפסוק; הרי הדיין מאמין באמת שבמציאות, ולכן הוא מאמין שאם ייתן למציאות להתפתח לבד ללא הפרעה היא תפתור את הספק. בית הדין סומך על המציאות, הוא מאמין שיש לה את היכולת לפתור את הספק יותר טוב מכל התערבות יזומה. יש כאן תנועה נפשית פסיבית של אמונה עמוקה בה' ובעולמו. לפי בעלי השמיעה, במצב שבו יש 'ודאי רמאי' בית הדין אינו יכול להתעלם מן האמת ולומר יחלוקו, אלא הוא מחרים את החפץ או אומר כל דאלים גבר – בהתאם לנסיבות. השאיפה של בית הדין השומע היא לפסוק על פי הטענות של בעלי הדין, להאמין להם שאכן הטלית שייכת לשניהם ולהכריע 'יחלוקו'. אך בראש ובראשונה בית הדין נאמן ל'אמת', ולכן במקרה של 'ודאי רמאי' הוא בוחר לפעול באיפוק רב ולא להכריע. בית דין מוותר על הכוח האדיר שבידיו, הכוח לפסוק ולהכריע, משום שהוא לא יוציא מתחת ידיו דין שאינו הגיוני ואמיתי.

ליכא למיקם עלה דמילתא

את הדרך שלי התחלתי בניסיון לברוח מן הספקות שבמציאות, מתוך רצון להציג עולם הרמוני ואידאלי. תנועת הנפש הייתה כזו שפוסקת, שאינה נשארת במרחב המפחיד והרעוע של הספק. אני רואה את הקביעה המשפטית של 'כל דאלים גבר' כפתח לתוך עולם אחר, עולם של חוסר מוחלטות, ויתור על הנוחות של הוודאות, בחירה באין סוף. אך אני שואל את עצמי היכן עובר הגבול, איזה ספק הוא פתח לאין סוף ואיזה הוא סערה שלא אוכל לחיות איתה, פרדס שאליו אני מעדיף שלא להיכנס. כנראה שלא אמצא את התשובה לעולם, אך ברצוני להעמיק בגדרי דין

'כל דאלים גבר' על מנת להבין לעומק את סברת בית הדין ביחס לספק שלא ניתן לבירור, בדגש על איך ומתי מחילים אותו.

המצב הראשון בו נאמר 'כל דאלים גבר' הוא כאשר אין סיכוי שהדין יתברר בהמשך. הטעם נראה פשוט ביותר: כאשר יש מצב שהאמת תתגלה על ידי ראיות או עדים בהמשך – לא ייתכן שבית הדין יאמר 'יחלוקו' ובכך יגרום לעוול, אחרת בית הדין עלול לבטל את הפסיקה המקורית שלו ובכך לעורר על עצמו לעז. אפשרות שונה היא שבית דין יקיים את הפסיקה שלו למרות הראיות או העדים, אך בכך יש ערעור על הצדק והאמת שבי"ד מייצג. יוצא שפסיקת כד"ג תלויה בכך שעולם המשפט מיצה את עצמו, השיטה המובחרת של עדים וראיות לא תתיר את הספק.

בפשטות בית הדין פועל בענווה רבה ומוותר על הכוח שבידיו על מנת להישאר נאמן לאמת ולצדק. כלומר בית דין הוא בעל הסמכות, הוא יכול לפסוק כפי ראות עיניו ולהגדיר את הבעלות על החפץ יש מאין, אך הוא מוותר על הכוח הזה, הוא משאיר את יכולת ההכרעה בידי בעלי הדין, בידי המציאות. בי"ד יכול להתכחש לאפשרות הזו שהדין יתברר בעתיד, להתעלם מן האפשרות שיבואו עדים או שאחד יביא ראיות, אך הוא בוחר לראות את הנולד, ומראש לא להכריע איפה שהמשפט והעולם לא אמרו את דברם.

כאמור, אני פוגש מחלוקות רבות בחיי. האמת היא שבמקרים רבים אין לאף צד במחלוקת עדים או ראיות מעבר לצווחת 'כולה שלי'. אמנם מחלוקות תמיד היו, אין זה דבר חדש, אך ייתכן שבתקופה האחרונה העולם הולך ונהיה יותר 'מקוטלג' ימין/שמאל, דתי/חילוני, שמרן/ליברל וכו'. כמעט בכל פינה שוכנת לה מחלוקת של שניים או חזים בטלית – רק שבמבט קרוב נראה שהיא אינה בידו של אף צד – אלא היא מונחת בהפקר, והעדים והראיות ממש מעבר לפינה. מבט מהיר על ההיסטוריה מלמד שלרוב מחלוקת הוכרעה כאחד הצדדים מכורח המציאות. יתרה מזאת לא מעט פעמים ההכרעה הייתה מעין פשרה שצמחה לה מבין שני

צידי המחלוקת. ממילא בגלל שהעתיד יספק ראיות ועדים – עליי להימנע מפסיקה שרירותית ומנקיטת עמדה ודאית. לכאורה.

אפשר לחיות כך? בעומדי ניצב מול כל סכסוך ומחלוקת עליי לבחור בשתיקה? להישאר 'על הגדר'?

דררא דממונא

ישנו מצב שבית דין אינו פוסק 'כל דאליס גבר' למרות שהמערכת המשפטית לא סיימה את תפקידה, ויתכן שבעתיד האמת תתגלה בעזרת עדים או ראיות. כאשר שני בעלי הדין או חוזים בחפץ, או שיש להם זיקה ממונית ישירה לחפץ הנידון [הספק הוא ביחס לבעלות ברגע מסוים / לשני הצדדים יהיה בוודאות הפסד ממוני באיבוד החפץ] הגמרא מלמדת שהדין אינו 'כל דאליס גבר' אלא 'יחלוקו'. ב"ד לוקח על עצמו את האפשרות שיצא עליו לעז. על פניו זה סותר את מה שראינו לעיל, אך נראה בעיניי שבכך יש תשובה לשאלתנו, מתי מוטלת על בית דין החובה להכריע.

ישנם מקרים שקביעת 'כל דאליס גבר' תביא לפגיעה ישירה באחד הצדדים. אם השניים או חוזים בטלית, ונאמר להם שמי שיגבר על השני יהיה הבעלים – בוודאות ניתן יד לחזק ולא לצודק. הרא"ש אומר שהטעם של כד"ג הוא שדווקא מי שהאמת איתו יהיה בעל המוטיבציה לתפוס בחפץ, שהרי הרמאי לעולם יפחד שמא האמת תתגלה. אך כאשר שניהם עומדים לפנינו, הטעם הזה לא רלוונטי. פשוט שכל אחד ינסה למשוך ולתפוס בכל הטלית. כמו כן במצב של 'דררא דממונא', לדוגמה במקרה של מחליף פרה בחמור וילדה, לשני בעלי הדין יש מעין אחיזה בוולד, ואם נאמר 'כל דאליס גבר' אנו פוגעים בחלש. הטעם שנתן הרא"ש אינו רלוונטי שהרי אף אחד מהם לא באמת יודע למי שייך הוולד. אכן האמת עלולה להתגלות, ייתכן שיבואו עדים ויעידו על זמן הולדת הוולד – אך דבר זה אינו ידוע לבעלי הדין. כלומר, אם נפסוק להם 'כל דאליס גבר' הם יפעלו מתוך כוח ללא טענה.

נראה שהמשותף למצבים הללו הוא שבית הדין מוכרח לקחת אחריות על המקרה ואינו יכול להרשות לעצמו להרים את ידיו ולומר 'כל דאלים גבר'. הסבירות שהטלית אכן שייכת לשניים האוחזים בה בשווה היא קלושה מאוד, אך בכל זאת בית הדין פוסק 'יחלוקו'. כאמור, לפי ר"ת נאמר שהאמת שמאחורי קביעת 'יחלוקו' היא המציאות שבפנינו, אך מה הוא יאמר לגבי מחליף פרה בחמור וילדה? שם הרי הקביעה של 'יחלוקו' חסרת כל בסיס מציאותי. כמו כן, לפי השיטה של ריב"א החלוקה של 'יחלוקו' נובעת מהאפשרות שזו האמת על פי טענות בעלי הדין. במקרה של דררא דממונא שני בעלי הדין אומרים 'כולה שלי' והמקרה הוא בלתי אפשרי, כלומר בהכרח הוולד שייך רק לבעל החמור או בעל הפרה. למרות זאת בית הדין מכריע 'יחלוקו', על אף שגם המציאות וגם הטענות אינן מצביעות על אמת בחלוקה. בעצם, במצב בו יש סכנה שאחד מבעלי הדין ייפגע, חובה על בית הדין להיות אחראי לתוצאה של הדין למרות שהיה מעדיף להישאר פסיבי.

עסקנו לעיל במצבי ספק כלליים, שלרוב הם רחוקים מהשפעתי הקרובה. בעומדי מול שאלות פוליטיות או חברתיות גדולות, כאשר הלב או השכל קרועים בין עולמות, אוכל להישען אחורה באמונה ולדעת שהקב"ה הוא ריבון העולם ודיין האמת. מול ספיקות שכאלה נראה שעמדה נפשית של 'כל דאלים גבר' היא השלווה והאמונה הפנימית. מצד שני כאשר הספק קרוב אליי, כאשר הוא נוגע לחיי באופן ישיר, או לחלופין כאשר חוסר התערבות שלי תהווה אדישות ותגרום לפגיעה, ייתכן ומוטלת עליי אחריות מסוימת לפעול; "לא תעמוד על דם רעך", "לא תוכל להתעלם". עליי לרדת מן הגדר של הפסיביות, האמונה השלווה צריכה להתחלף בעמדה נפשית אקטיבית יותר.

כאשר הדרך הישרה והראויה לפעולה נראית ודאית – על פי ראייה או שמיעה – אין ספק כי הדבר הנכון הוא ללכת בה. כאשר הדרך הזו אינה ברורה, כאשר יש אמת בשני הצדדים, במצבי 'דררא דממונא', יש צורך בכל זאת לבחור ולהכריע. החידוש של פסיקת 'יחלוקו' הוא שיש בו יצירתיות, הוא אינו נוקט עמדה קיימת – כולה לפלוני או כולה לאלמוני. בית הדין יוצר יש מאין פסיקה שאינה מעוגנת במציאות או בטענות של

בעלי הדין. נראה לי שזה מה שצריך ללוות אותי במצב בו מוטלת עליי האחריות לפעול, למרות הספק ואי-הוודאות – לעולם יהיה משהו יפה בשני הצדדים, וחובה עליי לשמר ולראות זאת, בין אם מדובר בדעות, שיטות או תפיסות עולם שונות והפוכות. עמדת 'יחלוקו' מאפשרת הקשבה וקבלה של היופי שבמרחב מלא הסתירות.

אחרית דבר

כאמור, תשובות לא היו פה. בשבילי אין תשובה מדויקת מזו כרגע.

פסיקה מציאותית של בעל הראייה שאומרת כן למציאות ומאמינה ביש היא זו שמייצרת את הארבא שלנו. היא שטה בשלווה ובנעם בספינה נאה בלב ים, מאמינה בחזקתה של הספינה להמשיך לצוף. להיות. לעומתה הפסיקה היוצרת של בעל השמיעה, הקשובה לטענות ולערכים, מאפשרת את החוסן של זריקת העוגן לים. היא המאפשרת לרב החובל לחייך בלב הסערה משום שוודאותו בטענותיו מציירת את העולם הזה כמעט כאשליה, הוא יודע שהסערה לא תוכל לו. עם זאת, לא נצמצם את עצמנו בתוך גבולות ספינתנו הקטנה, הים אינו מאיים וסוער מיסודו ולעיתים נוכל לוותר על מנוחת ארבתנו. כאשר יתגלו בעיות בתפיסה הפסטורלית המאמינה ביש, או באמונה באידאלים עליונים, נלבש חליפת צלילה של אמונה עמוקה יותר, נשב על קצה הספינה עם הגב לים, ובתנועה מלאת ביטחון בה, נשחרר וניפול אחורה אל תוך האינסוף של ים הספק. הוויתור על הארבא והכניסה לתוך העולם הפלאי של הים, הוא הפסיביות המאמינה הלוחשת בנחת 'כל דאלים גבר'. תנועה זו נשמעת כמעט חלומית, אך עליי לזכור שלא תמיד אני לבד בספינה. לפעמים מוטלת עליי האחריות להילחם בסערה, לאטום את הנזילות ולתקן את פגמי הספינה. למרות הספק הדורש פסיביות מאמינה, האחריות על הזולת דורשת ממני פעולה אגרסיבית.

הניתן לומר לשמיים ולארץ 'יחלוקו'? האם אפשר לעצור את מריבת שני הגלים? כיצד נדע מתי לבחור בעוגן ומתי בצלילה? מתי לחייך ומתי לשנע מותניים?

עלמא דפירודא | 49

אין לי תשובה. המכנה המשותף היחיד לכל אחת מהעמדות הנפשיות היא אמונה. אמונה ביש. אמונה בה'. פסיביות של ענווה ואמונה. אקטיביות של אחריות ואמונה.

